

Королук О. М. Педагогічні умови диференціації самостійної роботи студентів технічного коледжу / О. М. Королук // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : зб. наук. праць / редкол.: О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін. – Харків : ХДУХТ, 2006. – Вип. 2 (4). – С. 595–600.

УДК 378.094: 37.013

О.М. Королук, аспірантка (*ЖДУ ім. І.Франка, Житомир*)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті розглянуто деякі аспекти організації самостійної роботи студентів-першокурсників, запропоновано тематичний план факультативу „Основи організації самостійної роботи в коледжі”, визначено педагогічні умови диференціації самостійної роботи в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін у коледжі технічного профілю.

Демократичні зрушення, що відбуваються в українському суспільстві, потребують кардинальних змін у системі національної освіти, оновлення її змісту. Наша держава йде по шляху євроінтеграції й поступово впроваджує в систему вищої освіти вимоги Болонського процесу. Навчання протягом усього життя є істотним елементом цього процесу.

Нині великого значення набуває здатність майбутнього фахівця до самоосвіти, оволодіння ним методами здобуття знань для продовження власної освіти з метою формування професійної компетентності. Сьогодні вирішальну роль у підготовці спеціаліста відіграє самостійна робота студентів. Тому важливим є створення сприятливих педагогічних умов диференціації самостійної роботи студентів для забезпечення її продуктивності у коледжах технічного спрямування .

Педагогічна проблема самостійної роботи є багатогранною. На значущість її в процесі навчання вказували класики педагогіки (Ф.-А.Дістервег, Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Ж.-Ж.Руссо, В.Сухомлинський, К.Ушинський) та сучасні науковці (А.Алексюк, В.Буряк, О.Дубасенюк, В.Козаков, П.Підкасистий, Н.Сидорчук, М.Солдатенко та ін.). В умовах реалізації стратегії неперервної освіти увага до зазначеної проблеми зростає. Різним аспектам самостійної

роботи присвячені дисертаційні дослідження В.Буринського, Н.Ванжи, С.Заскалети, В.Качуровського, Т.Лободи, В.Луценко, Л.Онучак, Г.Романової, А.Цюприка, І.Шайдур, Н.Шишкіної, що здійснені протягом останніх років.

Самостійна робота є важливою частиною навчального процесу в вищій школі, в її організації у ВНЗ накопичено значний досвід, але багато напрямків цієї проблеми залишаються не розробленими. Зокрема дотепер не напрацьовано в повному обсязі наукову базу для вирішення питання організації самостійної роботи в коледжах, які ще не так давно були які віднесені до вищих навчальних закладів України I-II рівнів акредитації. Певна специфіка організації навчального процесу, вікові особливості студентської аудиторії зазначених закладів освіти, а також той аргумент, що більшість випускників коледжів мають за мету продовження навчання у ВНЗ III-IV рівнів акредитації, зумовлюють необхідність удосконалення самостійної роботи студентів у коледжах. Найбільшої актуальності набуває така її організація, за якої кожен студент працював би на максимумі своїх можливостей.

Математика, природничі дисципліни мають широкі перспективи для розумового розвитку особистості, в першу чергу – логічного мислення, просторових бачень і уяви, алгоритмічної культури, формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, обґрунтовувати твердження, моделювати ситуації тощо. Тому від раціональної організації навчання з дисциплін природничо-математичного циклу значною мірою залежить якість майбутньої професійної діяльності. Оволодіння знаннями в процесі активної самостійної роботи сприятиме підвищенню ефективності праці фахівця.

Одним із шляхів для вирішення проблеми організації самостійної роботи, на наш погляд, є диференціація такої роботи. Індивідуалізація та диференціація посідає важливе місце в педагогічній науці й практиці. Питання індивідуального й диференційованого навчання досліджували Ю.Бабанський, А.Бударний, П.Гусак, А.Кірсанов, Л.Мартиросян, П.Сікорський, Е.Рабунський, І.Унт, Г.Шугайло, А.Цьось та ін. Нині попередні теоретичні висновки переосмислюються з урахуванням численних змін, що відбуваються в освіті.

Дидактичний принцип індивідуального підходу передбачає врахування в освітньому процесі індивідуальних особливостей тих, хто навчається, й створення на цій основі умов для їх особистісного розвитку й самореалізації. У педагогіці *диференційований підхід* – це цілеспрямована діяльність учителя з навчання й виховання кожного учня, яка передбачає використання різних рівнів навчального

матеріалу, різних навчальних планів і програм, різних прийомів і методів навчання, що відповідають різним рівням інтелектуального розвитку тих, хто навчається [4:61].

Навчальний процес у коледжі скерований державними планами й програмами, освітньо-кваліфікаційні вимоги до спеціалістів чітко визначені відповідними документами. Обравши технічний коледж, молоді люди визначились із спеціалізацією. Отже, актуальним на разі є здійснення внутрішньої диференціації, коли здійснюється типологічне групування студентів за певними властивостями всередині академічної групи. Окремі студенти різною мірою володіють уміннями й навичками самостійного виконання навчальних завдань, мають відмінності в спрямованості розумової й пізнавальної діяльності, вольової та емоційної сфер особистості, що створює передумови для здійснення диференціації їх самостійної роботи.

Під *диференціацією самостійної роботи* будемо розуміти діяльність викладача, спрямовану на організацію самостійної роботи студентів, що передбачає використання різноманітних форм самостійної роботи, її методів, прийомів, які відповідають різним індивідуально-типологічним особливостям студентів, з метою підвищення продуктивності такої роботи.

Підґрунтям для диференціації самостійної роботи можуть слугувати різні критерії. По-перше, розподіл на підгрупи здійснюється за рівнем навчальних досягнень, що на практиці зустрічається найчастіше. В іншому разі, в основу диференціації покладаються індивідуальні відмінності навчальної діяльності студентів, окремі їх психологічні особливості тощо.

Кінцева мета диференціації полягає в тому, щоб самостійна діяльність захопила студента, у нього з'явилась віра у власні можливості, виникло відчуття морального задоволення від досягнення певних результатів, на які раніше цей студент навіть не сподівався. Дуже важливо так організувати роботу, щоб студенти, віднесені до різних типологічних груп, виявляли максимум самостійності й мали реальну можливість розвитку.

Ми підтримуємо позицію педагогів, які розуміють під диференціацією не лише дозування змісту навчання, самостійної роботи (для когось – спрощені завдання, іншим – ускладнені), а й надання викладачем у процесі роботи виваженої допомоги учням без суттєвого зниження складності матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання. Практика підтверджує, що така організація роботи стимулює студентів, заохочує до подальшого навчання. У студента, який бачить свої успіхи, відчуває підтримку викладача,

з'являється віра у власні сили, бажання досягати кращих результатів, отже, вирішуються й певні задачі виховання.

Досліджуючи психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку що для продуктивної *диференціації самостійної роботи* студентів на заняттях із дисциплін природничо-математичного циклу в коледжі необхідно забезпечити наступні *педагогічні умови*:

- 1) з'ясування реального початкового рівня знань, умінь і навичок;
- 2) вивчення індивідуальних особливостей навчальної діяльності тих, хто навчається;
- 3) умовний розподіл студентів на групи з урахуванням визначених особливостей;
- 4) створення методичного забезпечення самостійної роботи, яке містить систему багатоваріантних різнорівневих завдань з предмета й включає вказівки до їх виконання;
- 5) надання відповідної допомоги студентам під час їх самостійної роботи, добір ефективних методів педагогічного впливу.

Нині напрацьовано багато варіантів, засобів, методичних прийомів здійснення допомоги, які дозволяють по-різному підходити до певних категорій учнів, студентів. Назвемо деякі з них, що можна застосувати під час вивчення природничо-математичних дисциплін для диференціації самостійної роботи:

- ✓ вказівка, до якого типу належить задача, яким правилом, теоремою, формулою слід скористатися;
- ✓ додаток до завдання у вигляді креслення, схеми;
- ✓ запис умови у вигляді таблиці, матриці, схеми;
- ✓ наведення алгоритму розв'язування;
- ✓ пояснення ходу виконання подібної справи;
- ✓ вказівка на аналогічну задачу, яку було розв'язано раніше;
- ✓ пропозиція виконати допоміжне завдання, яке спрямовує розв'язання головного питання;
- ✓ розгляд причинно-наслідкових зв'язків, що ведуть до вирішення проблеми;
- ✓ повідомлення заздалегідь відповіді, очікуваного результату;
- ✓ розділення складної задачі на низку елементарних;
- ✓ постановка навідних запитань;
- ✓ попередження про найбільш типові помилки, неправильні підходи;
- ✓ вказівка на неточності в попередніх розрахунках, встановленні залежностей тощо [1: 94].

Викладачі коледжів одноставно відзначають зниження успішності на перших курсах порівняно з оцінками в шкільному атестаті. Це

закономірний процес, зумовлений необхідністю адаптації до нового навчального середовища.

Сучасна психологія трактує *адаптацію* як зміну, реконструкцію попередньої системи знань, умінь, звичок, ціннісних орієнтацій [3:48]. У ході спостережень визначено, що період адаптації триває в основному 3 – 6 тижнів, але в деяких студентів він може розтягнутися на цілий рік [2]. Студенти поступово й відносно легко звикають до умов життя в коледжі, пристосовуються до нового оточення, знаходять друзів. Значно важче адаптуються вони до навчальної діяльності, суттєвою складовою якої в вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації є самостійна робота.

Період адаптації потребує серйозної уваги з боку педагогічного колективу. Уже в цей період потрібно починати вести планомірну роботу по формуванню в студентів навичок самостійної праці, оскільки, незважаючи на дев'ятирічне навчання в школі, у багатьох новачків, на жаль, немає достатнього досвіду самостійної роботи. Дослідженнями встановлено, що малий відсоток (11,29%) студентів володіють умінням самостійно працювати з навчальною літературою, і лише 4,19% прагнуть поглиблювати свої знання, займатися самоосвітою. Заради ефективного здійснення професійної діяльності уже протягом першого року навчання в майбутніх спеціалістів потрібно сформуванню вміння самостійно: 1) відшукати потрібну інформацію; 2) працювати з науковою інформацією; 3) переробити інформацію; 4) розв'язувати задачі прикладного змісту, а також розвивати прагнення до більш поглибленого вивчення матеріалу, до самоосвіти [5: 9].

Студенти-першокурсники працюють самостійно лише в межах вивчення окремих предметів, адже в навчальних планах коледжів окремих годин для їх самостійної роботи не виділено. Допомогти студентам в оволодінні навичками, необхідними для самостійної діяльності, полегшити їх адаптацію до вищого навчального закладу, на нашу думку, можна завдяки введенню на першому курсі в I семестрі факультативу *„Основи організації самостійної роботи в коледжі”*. Завдання факультативу – знайомити першокурсників із особливостями навчання в коледжі, основами раціональної організації власної діяльності, навчати прийомів роботи з підручником, іншими джерелами інформації, готувати доповіді, розподіляти свій час тощо.

Наводимо орієнтовний тематичний план такого курсу:

1. Самостійна робота – основа навчального процесу в вищому навчальному закладі. Поняття про самоосвіту.

2. Види самостійної роботи в коледжі. Організація й планування власної навчальної діяльності.
3. Книга в житті студента. Прийоми самостійної роботи з підручником, довідковою літературою й іншими друкованими джерелами інформації.
4. Техніка конспектування лекцій, літературних джерел.
5. Підготовка рефератів, доповідей, повідомлень.
6. Способи здійснення самоконтролю.
7. Режим дня студента під час сесії. Основні правила підготовки до заліків, екзаменів.
8. Раціональні прийоми організації самостійної роботи (навчально-практична конференція).

Цей факультатив проходив апробацію в Житомирському автомобільно-дорожньому коледжі. Заняття проводились двічі на місяць. Опитування студентів, які відвідували факультатив, підтверджує, що такий курс допомагає новачкам звикнути до вимог вищого навчального закладу, навчає працювати самостійно під час вивчення різних дисциплін, раціонально організувати власну діяльність.

Викладач повинен постійно тримати під контролем самостійну діяльність студентів, коригувати її, бути уважним щодо оцінювання такої роботи. Адже від педагога чекають ґрунтовного та коректного аналізу досягнень і недоліків навчальної діяльності, конкретних вказівок щодо вдосконалення способів одержання знань. Диференціація навчання є проявом гуманізації освіти. В основі диференціації лежить ідея поваги до особистості, її нахилів та інтересів, самореалізації особи. Як результат, впровадження диференціації самостійної роботи створює сприятливі умови для розвитку студента, зміцнення його віри в себе, у власні сили й можливості.

Наші подальші дослідження спрямовані на розробку методичних рекомендацій щодо здійснення диференціації самостійної роботи студентів технічного коледжу за модульно-рейтингової організації навчання природничо-математичних дисциплін.

Список літератури

1. *Бабанский Ю.К., Потапник М.М.* Оптимизация педагогического процесса. – К.: Рад.шк., 1984. – 287 с.
2. *Зданевич Л.* Проблеми адаптації студентів педагогічних коледжів до нових умов навчання // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. - № 1. – С. 45 - 50.

3. *Поплужный В.Л.* Об адаптации первокурсников к обучению в техникумах и училищах // Среднее специальное образование. – 1975. –№ 6. – С. 48 - 51.

4. *Сікорський П.І.* Організація диференційованого навчання в сільській школі: Дис...канд.пед.наук: 13.00.04. – К., 1995. – 160 с.

5. *Хом'юк І.В.* Формування вмінь самостійної роботи у майбутніх інженерів засобами ігрових форм: Автореф. дис...канд.пед.наук: 13.00.04. – К., 2003. – 20 с.